

УДК 332.3

Г. М. Колісник,

аспірант кафедри управління земельними ресурсами, НУБіП України

ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ НА ОСНОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

G. Kolesnyk,

PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ECOLOGICAL EVALUATION ON THE BASIS OF TRANSFORMATION OF AGRICULTURAL LAND USE IN THE POLTAVA REGION

Досліджено сучасний рівень використання земельно-ресурсного потенціалу районів Полтавської області. Проаналізовано сучасний стан охорони земель в області. Запропоновано підходи до екологічної оцінки трансформації сільськогосподарського землекористування на регіональному рівні.

The modern potential of land investigated of district in Poltava region. It has been analyzed the protection of land in the area. The approaches to ecological evaluation for transformation of agricultural land use proposed regional level.

Ключові слова: сільськогосподарське землекористування, екологічна оцінка земель, ерозія земель, гумус.

Key words: agricultural land use, ecological evaluation, moratorium, erosion of land, humus.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Глобальні проблеми у світі, змушують людей дбайливо ставитись до навколишнього природного середовища, стратегія сталого розвитку є тому підтвердженням.

Перехід України до ринкової економіки засвідчив рівність прав власності на землю, декларуючи при цьому приватну власність як ефективний стимулятор економічного розвитку. З початку Земельної реформи землевласники і землекористувачі не раціонально використовували земельні ресурси, основна увага приділялась максимізації прибутку та виживанню в системі ринкової економіки, що вплинуло на погіршення екологічного стану землекористування сільськогосподарського призначення. Набули значного поширення процеси дегуміфікації, ерозії земель та інші деградаційні процеси.

Особлива увага має приділятися створенню сталого землекористування, шляхом здійснення еколого-економічної оцінки трансформації сільськогосподарського землекористування.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанню екологічного стану сільськогосподарського землекористування та його впливу на навколишнє середовища присвячено роботи багатьох вчених, зокрема А.С. Даниленка, Д.С. Добряка, О.П. Канаша, В.М. Месель-Веселяка, Л.Я. Новаковського, Б.Й. Пасхавера, І.А. Розумного, А. М. Третяка, М.М. Федорова та ін.

Але на даний час загальноприйнятого підходу до визначення екологічного стану сільсько-

господарського землекористування на регіональному рівні не визначено, а існуючі не в повній мірі відображають екологічний стан сільськогосподарського землекористування.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження: дати екологічну оцінку трансформаційних змін сільськогосподарських землекористувань, які відбулися за роки земельної реформи та сформувані підходи щодо екологічної оцінки сільськогосподарського землекористування Полтавської області на рівні районів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Еколого-економічні проблеми сільськогосподарського землекористування не тільки не втрачають актуальності, а навпаки набирають все більшої гостроти, що спричиняється як переходом до різних форм власності на землю, так і успадкованим від попередньої соціально-економічної формації помилками використання основного засобу виробництва у сільському господарстві [1].

Екологічний стан сільськогосподарських земель на Полтавщині вкрай незадовільний. У 1995 році Полтавським інститутом землеустрою було розроблено програму Захисту земель від водної та вітрової ерозії на 1996—2010 роки, яка передбачала комплекс природоохоронних заходів: залуження та заліснення еродованих, деградованих та малопродуктивних земель, побудову мереж захисних лісових насаджень, значні обсяги протиерозійних робіт, проведення меліоративних та агротехнічних заходів, які мали бути реалізовані через систему ґрунтозахисних сівозмін, контур-

но-меліоративну організацію території [5]. В основному передбачені програмою заходи не виконані.

Нині в Полтавській області діє програма використання та охорони земель, яка в основному має декларативних та формальний характер. Враховуючи зазначене, можна констатувати, що сподівання на підтримку з сторони держави у сфері земельних відносин не буде здійснюватися й в подальшому, що значно підвищує необхідність у раціональному використанні самими землевласниками та землекористувачами природних ресурсів. Світова практика сільськогосподарського використання земель засвідчила, що земля є вичерпним природним ресурсом, через значні скорочення площ придатних для ведення сільського господарства, деградаційні процеси, що не покривається самовідновними властивостями оточуючого середовища.

Екологічна складова є невід'ємною частиною оцінки трансформації сільськогосподарського землекористування в Україні. Вона має визначатися через найпростішу систему показників, які відображають рівень сучасного використання земель та мають бути прості у розрахунках, а саме: вміст гумусу та інших елементів (відповідно до агротехнічного паспорту), що корелюють із урожайністю, структура земельних угідь (екологічний коефіцієнт, сільськогосподарська освоєність, розораність, лісистість тощо), посівні площі, комплекс природоохоронних заходів, технічне і технологічне оснащення виробників сільськогосподарської продукції, облік та збитки від вилучення та викупу земель, якість продукції

Найкраще стан навколишнього природного середовища в цілому на території області слід оцінювати за показниками, що характеризують сталість агроландшафтів, (табл. 1). Полтавська область характеризується високим рівнем сільськогосподарського освоєння близько 75 % та специфікою розміщення у 3 природно-сільськогосподарських зонах, що відповідає розвитку сільськогосподарської галузі. Ряд районів мають лісистість більше 15 %, як правило, це райони, що відносяться до зони Полісся, яка вважається оптимальною для Полтавського регіону. Але ці показники в більшій мірі відображають стан навколишнього природного середовища і не можуть бути використані, як основні показники трансформацій у сільськогосподарському землекористування.

Офіційно стан земельних ресурсів оцінюється як близький до критичного, і за значний трансформаційний період кількість проблем загострилась [4]. Значна територія ґрунтового покриву області піддається впливу водної і вітрової ерозії (табл. 2,

3). Загальна площа еродованих і ерозійно-небезпечних земель сягає 749,3 тис. га з них 694,4 тис. га ріллі [5].

Еродовані землі на території області займають 18,3% площі сільськогосподарських угідь (1994 рік), у 1961 році їх питома вага дорівнювала 11,8%, тобто за 34 роки їх частка збільшилася на 6,5 %, або на 130,6 тис. га і це за умови, що значні площі еродованих земель відводились для несільськогосподарських потреб, заліснення та ін [5]. На даний момент інформація про поширення ерозійних процесів не оновлялась, відсутній будь-який моніторинг негативних процесів.

Але враховуючи необхідність вкладання значних затрат на роботи із побудови і реконструкції дорогих інженерних споруд для боротьби з водною ерозією та інших вартісних робіт, рекомендується максимально правильно впроваджувати системи сівозмін, комплекси агротехнічних засобів, проекти контурно-меліоративної організації території тощо.

У Полтавській області було розроблено 156 проектів контурно-меліоративної організації території, на площі 713,37 тис. га, перенесено внатуру 144, виділено 34,5 тис. га під ґрунтозахисні сівозміни, але за роки реформування у зв'язку з перерозподілом земель усюди порушилась організація території, що знівелювало попередні проекти [5]. Після 1995 року такі проекти не розроблялись.

Попри неконтрольоване поширення ерозійних процесів деградації ґрунтового покриву, основну частину збитків припадає на долю процесу дегуміфікації, що завдає значних економічних збитків як власникам землі, так і суспільству в цілому. Таким чином, не виконуються основні положення сталого розвитку.

Визначальним показником сучасного використання земель є динаміка вмісту гумусу (табл. 4), дана інформація міститься у агрохімічних паспортах під час здійснення ґрунтових обмежень і суттєво впливає на вивчення явищ, які відбуваються у родючому шарі ґрунту. Динаміка вмісту гумусу у районах Полтавської області свідчить про нераціональне використання верхнього родючого шару ґрунту, тільки не значна кількість районів мають невеликі втрати гумусу. Найбільше втрачають родючість земель високі за вмістом гумусу ґрунти. Зміни вміст гумусу в ґрунтах області за 30-ти річний період були в межах від 0,3 до 27%. Найбільше вміст гумусу зменшився у Чутівському, Карлівському, Диканському, Ново-Санжарському районах — 1,46; 1,27; 1,05; 1,04 % відповідно. Так значна частина чорноземів перейшла від категорії з високим вмістом гумусу до підвищеного.

Середньорічні втрати від зменшення вмісту гумусу, в Полтавській області сягають 1,44 млн т за

Таблиця 1. Стан агроландшафтів на території Полтавської області у розрізі районів (2011 р.)

Номер	Адміністративні утворення	Загальна площа, тис. га	Сільськогосподарські угіддя, тис. га	Рілля, тис. га	Сільськогосподарська освоєність	Розораність, %	Лісистість, %	Коефіцієнт екологічної стабільності	Коефіцієнт антропогенного навантаження
1	2	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Великобагачанський район	101,9	79,4	64,5	78,0	63,3	13,0	0,3	3,6
2	Гадяцький район	159,5	116,1	94,4	72,8	59,2	18,6	0,3	3,5
3	Глобинський район	247,4	144,2	126,2	58,3	51,0	2,9	0,4	3,2
4	Гребінківський район	59,5	49,6	46,0	83,4	77,3	6,2	0,2	3,9
5	Диканський район	67,9	55,7	43,8	81,9	64,5	10,5	0,3	3,6
6	Зіньківський район	136,1	106,8	87,3	78,5	64,1	14,4	0,3	3,6
7	Карлівський район	85,4	73,0	64,0	85,5	74,9	5,2	0,2	3,8
8	Кобеляцький район	182,3	124,6	98,5	68,3	54,0	11,0	0,4	3,4
9	Козельщинський район	92,7	80,0	63,4	86,3	68,4	4,4	0,3	3,7
10	Котелевський район	79,6	56,1	42,9	70,5	53,9	22,0	0,3	3,4
11	Кременчуцький район	129,3	74,7	54,0	66,2	49,6	13,6	0,4	3,4
12	Лохвицький район	130,3	100,1	79,4	76,8	60,9	10,4	0,3	3,6
13	Лубенський район	140,5	107,1	84,6	77,1	61,4	11,5	0,3	3,6
14	Машівський район	88,9	78,0	69,0	87,8	77,6	3,3	0,2	3,8
15	Миргородський район	156,8	125,4	101,4	80,6	65,3	9,8	0,3	3,6
16	Новосанжарський район	127,2	100,2	80,6	78,7	63,4	10,7	0,3	3,6
17	Оржицький район	98,0	81,5	71,5	83,1	72,9	4,9	0,3	3,7
18	Пирятинський район	86,3	64,5	55,0	74,7	63,7	11,2	0,3	3,6
19	Полтавський район	136,4	96,1	77,7	73,8	60,4	15,4	0,3	3,6
20	Решетилівський район	101,0	85,2	68,8	84,4	68,1	5,3	0,3	3,7
21	Семенівський район	127,5	101,5	76,0	79,6	59,6	2,7	0,3	3,6
22	Хорольський район	106,2	87,3	72,8	82,2	68,5	4,5	0,3	3,7
23	Чорнухинський район	68,2	49,5	39,3	72,6	57,7	16,2	0,3	3,5
24	Чугівський район	86,1	71,8	61,6	83,4	71,5	8,1	0,3	3,7
25	Шиньський район	79,9	59,8	48,1	74,8	60,3	16,7	0,3	3,5
	Полтавська область	2875,0	2168,2	1770,5	75,4	61,6	9,9	0,3	3,6

Сформовано за матеріалами Держземагенства у Полтавській області та власними розрахунками.

умови загальної маси ґрунту у шарі 0—30 см — 3600 т/га (за більшістю оцінок дослідників, середньорічні втрати гумусу, що визначаються за методикою розрахунку балансу гумусу, є дещо меншими — 0,6—0,7 т/га) [4].

Отже, загальна кількість втрат гумусу за 30 років (1981—2010) склала 43,2 млн т. Якщо використати витратний підхід, врахування затрат на внесення мінеральних та органічних добрив на її відновлення (200 доларів США — за оцінкою С.Ю. Булигіна [5]), то за цей період землі Полтавщини зазнали збитків у розмірі 77,8 млрд грн., тобто 2,6 млрд грн. щороку. Що становить близько 24% ВВП

сільськогосподарської продукції у 2010 році (11 млрд грн.).

Одним із дієвих способів підвищення родючості земель є внесення комплексу мінеральних та органічних добрив. За даними науково-дослідних установ внесення в повному обсязі мінеральних добрив може давати до 50 % надбавки до урожаю.

Зменшення кількості внесення мінеральних добрив сільськогосподарськими підприємствами, з 1990 року, пов'язане з значною їх вартістю, проте динаміка їх внесення з кожним роком поліпшується, так у 1990 вносилося 120 кг/га, у 2000 — 6, 2007 — 54,5, 2012 — 79 [6]. За таких умов не-

Таблиця 2. Характеристика с.-г. угідь за ступенем змитості (1995 рік)

Номер	Адміністративні утворення	Підлягають дії водної ерозії (змиті) тис. га									
		Разом		в тому числі							
		Площа	% від загальної кількості	Слабозмиті		середньозмиті		спільнозмиті		розмиті ґрунти і виходи порід	
Площа	% від загальної кількості			Площа	% від загальної кількості	Площа	% від загальної кількості	Площа	% від загальної кількості		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Великобагачанський район	15,70	2,14	11,6	15,80	2,90	4,00	1,10	1,50	0,10	0,10
2	Гадяцький район	21,70	20,70	13,10	12,50	5,70	5,40	2,90	2,80	-	-
3	Глобинський район	9,70	7,50	7,10	5,50	1,90	1,50	0,70	0,50	-	-
4	Гребінківський район	2,40	5,40	2,00	4,30	0,30	0,70	0,10	0,20	-	-
5	Диканський район	16,80	32,20	12,20	23,40	3,50	6,70	1,10	2,10	-	-
6	Зинківський район	28,00	27,90	18,90	18,80	5,70	5,70	3,40	3,40	-	-
7	Карлівський район	15,80	22,80	15,20	15,00	2,10	5,00	0,50	0,80	-	-
8	Кобляцький район	22,00	18,50	18,50	15,50	2,40	2,00	1,20	1,00	-	-
9	Кіровоградський район	8,10	10,10	7,30	9,0	0,50	0,60	0,30	0,40	-	-
10	Котелевський район	6,60	13,40	5,60	11,40	0,80	1,60	0,20	0,40	-	-
11	Кременчуцький район	10,10	15,40	5,70	8,70	3,20	4,90	1,20	1,80	-	-
12	Львівський район	30,20	31,80	20,30	21,40	7,60	8,00	2,30	2,40	-	-
13	Лубенський район	16,80	16,60	12,40	12,30	3,10	3,10	1,30	1,20	-	-
14	Малинський район	14,30	19,10	10,90	14,50	2,40	3,20	1,00	1,40	-	-
15	Миргородський район	21,00	18,80	16,10	14,30	3,80	3,40	1,10	1,10	-	-
16	Новосанжарський район	16,70	16,80	11,30	11,40	4,70	4,70	0,70	0,70	-	-
17	Оршанський район	4,10	5,30	3,20	4,20	0,60	0,80	0,30	0,30	-	-
18	Пирятинський район	5,60	9,50	3,90	6,60	1,40	2,40	0,30	0,50	-	-
19	Полтавський район	19,20	23,20	13,60	16,40	4,00	4,80	1,60	2,00	-	-
20	Решетилівський район	21,20	25,80	15,30	18,60	5,10	6,20	0,80	1,00	-	-
21	Семенівський район	4,70	4,90	4,10	4,30	0,50	0,50	0,10	0,10	-	-
22	Харківський район	7,70	9,60	6,40	8,00	1,00	1,20	0,30	0,40	-	-
23	Чорнухинський район	18,70	27,10	12,60	25,00	4,30	8,50	1,80	3,60	-	-
24	Чугівський район	18,20	27,60	13,70	20,80	3,60	5,40	0,90	1,40	-	-
25	Шпичацький район	14,00	25,00	9,80	17,50	3,40	6,10	0,80	1,40	-	-
	Полтавська область	369,30	18,30	268,80	13,3	74,5	3,6	25,9	1,3	0,1	0,1

Сформовано за матеріалами [5].

Таблиця 3. Дефляційно небезпечні та дифльовані сільськогосподарські вгіддя (1995 рік)

Номер	Адміністративні утворення	Дефляційно небезпечні сільськогосподарські вгіддя тис. га											
		Разом		З них						в тому числі дифльовані		Охоплено суvmісно вітровою і водною ерозією	
				Слабо		середньо		сильно		Слабо			
		Площа	% від загальної кількості	Площа	%	Площа	%	Площа	%	Площа	%	Площа	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Васильківський район	15036,0	20,5	4532,0	6,2	9 760,00	13,30	744,00	1,00	3 263,00	4,40	16	0,20
2	Гадляцький район	33766,0	32,2	17504,0	16,7	15 311,00	14,60	951,00	0,90	3 519,00	3,40	2 713,00	2,60
3	Глобінський район	8243,0	6,4	532,0	0,4	7 605,00	5,90	106,00	0,10	656,00	0,50		
4	Гребінківський район	19901,0	44,5	15587,0	37,1	3 314,00	7,40					989,00	2,20
5	Диканський район	979,0	1,9	174,0	0,3	342,00	0,70	463,00	0,90	231,00	0,40		
6	Зіньківський район	10594,0	10,6	6589,0	6,6	3 274,00	3,30	751,00	0,70	1 750,00	1,80	896,00	0,90
7	Карлівський район	12318,0	17,7	7365,0	10,6	4 939,00	7,10	14,00		2 289,00	3,30	4 470,00	6,40
8	Кобеляцький район	8624,0	7,2	5156,0	4,3	1 954,00	1,60	1 514,00	1,30	6 940,00	5,80	16,00	0,01
9	Козельщинський район	3913,0	4,9	3332,0	4,2	377,00	0,50	204,00	0,20	3 427,00	4,30	151,00	0,20
10	Котельницький район	8654,0	17,7	5777,0	11,8	1 443,00	3,00	1 434,00	2,90	2 903,00	5,90	213,00	0,40
11	Кременецький район	12232,0	18,7	10984,0	16,8	166,00	0,20	1 102,00	1,70	2 577,00	3,90	7 171,00	10,90
12	Лохвицький район	29010,0	30,6	20577,0	21,7	8 273,00	8,70	160,00	0,20	1 279,00	1,30	7 599,00	8,00
13	Лубенський район	24860,0	24,6	11448,0	11,3	13 032,00	12,90	380,00	0,40	1 667,00	1,60	1 788,00	1,80
14	Машівський район	28875,0	38,5	23871,0	31,8	4 888,00	6,80	116,00	0,20	3 669,00	4,90	4 183,00	5,60
15	Миргородський район	23026,0	20,5	8021,0	7,1	12 979,00	11,60	2 026,00	1,80	3 109,00	2,80		
16	Новошацький район	33895,0	34,2	29370,0	29,4	3 521,00	3,50	1 054,00	1,10	4 754,00	4,80	3 031,00	3,10
17	Оржівський район	12611,0	16,3	8542,0	11,0	4 064,00	5,30	5,00		146,00	0,20		
18	Сирятинський район	45463,0	77,2	41788,0	71,0	3 558,00	6,00	117,00	0,20	236,00	0,40		
19	Поставський район	5392,0	6,5	3238,0	3,9	1 315,00	1,60	839,00	1,00	2 956,00	3,60	74,00	0,10
20	Решетилівський район	5150,0	6,3	3573,0	4,4	1 433,00	1,70	144,00	0,20	2 671,00	3,20	3,00	
21	Семітнівський район	2088,0	2,2	962,0	1,0	1 091,00	1,10	35,00	0,10	794,00	0,80		
22	Хорольський район	6476,0	8,1	1097,0	1,4	5 275,00	6,60	104,00	0,10	463,00	0,60	75,00	0,10
23	Чортківський район	23012,0	45,7	22832,0	45,3	131,00	0,20	49,00	0,10	144,00	0,20	7 060,00	14,00
24	Чугівський район	2427,0	3,4	2025,0	3,1	393,00	0,30	9,00		1 227,00	1,90	6,00	
25	Шиньківський район	3378,0	6,0	638,0	1,1	2 211,00	3,90	559,00	1,00	330,00	0,60		
	Полтавська область	379943,0	18,8	256434,0	12,7	110649	5,5	12860	0,6	51000,00	2,5	40454,00	2,00

Сформовано за матеріалами [5].

Таблиця 4. Втрати гумусу в ґрунтах Полтавської області у розрізі районів

Номер рядка	Адміністративні утворення	Роки обстеження					Втрати гумусу з 2000 до 2010 року		Втрати гумусу з 1981 до 2010 року		Втрати гумусу т/га	Втрати гумусу, тис. т	Середньорічні втрати гумусу, тис. т	Втрати за С.Ю. Булігіним, тис. грн.	Місце району за розмірами втрат
		1882	1961	1981	2000 (8 тур)	2010 (9 тур)	+/-	%	+/-	%					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Великобачишанський район	4,70	4,00	3,7	3,66	3,3	0,36	9,84	0,40	10,81	14,40	92969	30,98	1487500,15	19
2	Гадяцький район	5,00	3,90	3,6	3,24	3,01	0,23	7,10	0,59	16,39	21,24	200,05	66,70	3201674,42	12
3	Глобінський район	5,30	4,50	4,2	3,19	3,3	0,19	5,44	0,90	21,43	32,40	4075,20	135,87	6521926,61	1
4	Гребінківський район	5,20	4,50	4,2	3,42	3,47	-0,05	-1,46	0,73	17,38	26,28	1211,29	40,37	1938058,40	15
5	Диканський район	5,40	4,60	4,3	3,69	3,25	0,44	11,92	1,05	24,42	37,80	1653,75	55,22	2650792,44	13
6	Зіньківський район	4,90	4,20	3,9	3,39	3,06	0,33	9,73	0,84	21,54	30,24	2639,02	87,96	4222439,89	5
7	Карлівський район	7,00	6,00	5,6	4,27	4,33	-0,06	-1,41	1,27	22,68	45,72	2929,95	97,66	4687925,30	4
8	Кобеляцький район	4,50	3,90	3,6	3,01	2,92	0,09	2,99	0,68	18,89	24,48	2413,09	80,33	3856142,81	8
9	Козельщинський район	4,90	4,20	3,9	2,9	2,96	-0,06	-2,07	0,94	24,10	33,84	2142,69	71,42	3428307,20	11
10	Козелецький район	4,60	4,00	3,7	3,23	3,03	0,2	6,19	0,67	18,11	24,12	1033,80	34,45	1654074,92	17
11	Кременчуцький район	3,80	3,30	3	2,75	2,82	-0,07	-2,55	0,18	6,00	6,48	348,40	11,61	557443,59	23
12	Лоханський район	3,90	3,30	3,1	3,1	3,09	0,01	0,32	0,01	0,32	0,36	38,60	0,95	45755,67	24
13	Лубенський район	4,30	3,70	3,4	2,92	2,93	-0,01	-0,34	0,47	13,82	16,92	1432,89	47,76	2292626,03	14
14	Машівський район	6,60	5,70	5,2	4,44	4,21	0,23	5,18	0,99	19,04	35,64	2457,48	81,91	3931966,74	7
15	Миргородський район	4,60	4,00	3,7	3,65	3,39	0,26	7,12	0,31	8,38	11,16	1128,58	37,61	1805728,79	16
16	Новосанжарський район	5,40	4,50	4,2	3,55	3,16	0,39	10,99	1,04	24,76	37,44	3015,17	100,50	4824267,75	3
17	Оршанський район	5,00	4,30	4	3,07	3,12	-0,05	-1,63	0,88	22,00	31,68	2262,33	75,41	3619733,66	10
18	Пирятинський район	4,10	3,70	3,3	2,82	2,81	0,01	0,35	0,49	14,85	17,64	970,67	32,35	1553074,47	18
19	Полтавський район	4,70	4,00	3,7	3,18	3,42	0,06	1,72	0,28	7,57	10,08	768,55	25,61	1229673,80	21
20	Резетівський район	5,30	4,50	4,2	3,28	3,25	0,03	0,91	0,95	22,62	34,20	2348,97	78,29	3758354,57	9
21	Семетівський район	4,80	4,10	3,8	3,4	3,49	-0,09	-2,65	0,31	8,16	11,16	848,40	28,28	1357441,87	20
22	Хорольський район	5,20	4,40	4,1	3,69	3,14	0,49	13,50	0,96	23,41	34,56	2515,03	83,83	4024653,63	6
23	Чорнухівський район	3,50	3,00	2,8	2,51	2,6	-0,09	-3,59	0,20	7,14	7,20	283,09	9,436	452937,73	27
24	Чугівський район	6,70	5,80	5,4	4,13	3,94	0,19	4,60	1,46	27,04	52,56	3235,01	107,86	5177609,52	2
25	Шпільський район	4,60	4,00	3,7	3,75	3,38	0,37	9,87	0,32	8,65	11,52	554,53	18,48443	887252,84	22
	Полтавська область	4,96	4,24	3,93	3,39	3,26	3,40	3,68	26,92	16,38	24,36	43229,23	1440,97	69166762,77	

Сформовано за матеріалами [3,4,5] та власними розрахунками

обхідно забезпечувати необхідну кількість та своєчасне внесення мінеральних добрив, що можуть забезпечити технології точного землеробства.

Скорочення обсягів внесення органічних добрив спричинене низькою рентабельністю тваринництва негативно впливає на продуктивність земель. Науковці говорять про ефективність комплексного внесення мінеральних і органічних добрив, що позитивно впливає як на приріст урожаю, так і на поліпшення властивостей ґрунтів.

Оптимізація матеріально-технічних та земельних ресурсів не дозволяє використання зайвих коштів на засоби удобрення та захисту рослин, тому важливого значення набуває оцінка окремих земельних ділянок, полів, які характеризуються своїми особливостями. Сучасні технології передбачають диференційне внесення добрив та використання засобів захисту рослин.

У майбутньому необхідно враховувати відповідність сільськогосподарської культури наявному ґрунтовому покриву, що, на думку автора, є мірою найбільш розвиненої моделі сталого сільськогосподарського землекористування, яка описується системою почергового вибору: угіддя — ґрунт — рослина — продукція, тобто угіддя мають використовуватись з найбільшим еколого-економічним ефектом за умови, що ґрунт є максимально придатним для відповідної сільськогосподарської культури, яка забезпечує найвищу урожайність і дає якісну продукцію. За такої системи необхідно також враховувати і розуміти процеси, які відбуваються в системі та впливають на виробництво сільськогосподарської продукції. Даний підхід базується на принципах землепридатності [2].

ВИСНОВКИ

1. Близько 18,3 % земель області піддаються впливу ерозійних процесів, найпоширенішими з яких є водна і вітрова ерозія. Крім ерозійних процесів значних збитків як власникам землі та землекористувачам, так і суспільству в цілому завдають процеси дегуміфікації. Щорічно втрачається близько 1,44 млн т гумусу, що у грошовому еквіваленті рівно 2,6 млрд грн. щороку.

2. Екологічну оцінку сільськогосподарського землекористування в Полтавській області доцільно здійснювати на основі показників втрат гумусу, поширення ерозійних процесів, рівня внесення добрив, які відображають сучасний стан використання земельних ресурсів та за здійсненням комплексу природоохоронних заходів (агротехнічні, лісомеліоративні, організаційно-господарські та інші), які зараз майже не виконуються.

Літератури:

1. Добряк Д.С. До питання про еколого-економічні проблеми сучасного землекористування

/ Д.С. Добряк, О.П. Канаш // Науковий вісник, НАУ. — 2006. — № 104. — С. 160—163.

2. Добряк Д.С. Класифікація сільськогосподарських земель, як наукова передумова їх екологобезпечного використання / Д.С. Добряк, О.П. Канаш, Д.І. Бабміндра, І.А. Розумний. — К.: Урожай, 2009. — 464 с.

3. Звіт про виконання проектно-технологічних та науково-дослідних робіт (заключний) / В.В. Коваль, С.Г. Брегеда, А.О. Яроша та ін. — Полтавський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції. — 2011. — 229 с.

4. Попова О.Л. Оцінка суспільних збитків і розміру відшкодування за погіршення якості сільськогосподарських земель / О.Л. Попова // Економіка України. — 2013. — № 3 (616). — С. 138—144.

5. Регіональна Програма захисту земель від водної та вітрової ерозії, інших видів деградації земель на території Полтавської області / О.А. Курочка, М.С. Мишун, Г.П. Стріла та ін. — Інститут землеустрою, Полтавський філіал. — 1995.

6. Сільське господарство Полтавської області у 2011 році: стат. збірник. — Полтава: Держстат України, 2012.

References:

1. Dobryak, D.S. and Kanash, O.P. (2006), "On the ecological and economic problems of modern land use", *Naukovyj visnyk, NAU*, vol. 104, pp. 160—163.

2. Dobryak, D.S. Kanash, O.P. Babmindra, D.E. and Rozymnyi, E.A. (2009), *Klasyfikatsiia sil's'ko-hospodars'kykh zemel', iak naukova peredumova ikh ekolohobezpechnoho vykorystannia* [Classification of agricultural land as a scientific premise of ecological-safety use], 2nd ed, Urozhaj, Kiev, Ukraine.

3. Koval, V.V. Breheda, S.H. and Jarosha, A.O. (2011), "Report on the design and technological and scientific research (final)", *Poltavs'kyj oblasnyj derzhavnyj proektno-tekhnolohichnyj tsentr okhorony rodiuchosti hruntiv i yakosti produktsii*, pp. 229.

4. Popova, O.L. (2013), "Assessment of social losses and the amount of compensation for the deterioration of the quality of agricultural land", *Ekonomika Ukrainy*, vol 3(616), pp. 138—144.

5. Khurochka, O.A., Mishun, M.S. and Strila, G.P. (1995), "Regional program of land protection from water and wind erosion and other forms of land degradation in the Poltava region", *Instytut zemleustroiu, Poltavs'kyj filial*.

6. Derzhstat Ukrainy (2012), *Sil's'ke hospodarstvo Poltavs'koi oblasti u 2011 rotsi* [Agriculture Poltava region in 2011], stat. zbirnyk, Poltava, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 04.04.2014 р.*